

METODIKA MENTORINGU STUDUJÍCÍCH NA SOUVISLÉ PEDAGOGICKÉ PRAXI

Stránka | 1

Část společná

Metodika vznikla v rámci projektu Podpora pregraduálního vzdělávání na PedF UK
(CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_038/0006965)

Radka High, Karolina Duschinská (2020)

Licence CC BY-SA 4.0 CZ

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Obsah

1	Úvodní kontext.....	3
1.1	Určení a cíle metodiky.....	3
1.2	Časový rámec.....	3
2	Pro studující.....	5
2.1	Doporučení pro přijímání zpětné vazby.....	5
2.2	Podklad pro reflexi odučené hodiny, nízká míra strukturace.....	6
2.3	Podklad pro reflexi odučené hodiny, strukturovaný.....	7
3	Pro mentory.....	8
3.1	Typy a fáze rozhovoru.....	8
3.2	Typy otázek.....	9
3.3	Techniky povzbuzení druhého.....	10
3.4	Aktivní naslouchání.....	11
3.5	Pokyny pro poskytování zpětné vazby.....	12
	Poskytování zpětné vazby – co ANO.....	12
	Poskytování zpětné vazby – co NE.....	13
3.6	Mentoringový rozhovor – základní struktura.....	14
4	Literatura.....	14

1 Úvodní kontext

1.1 Určení a cíle metodiky

Metodika je určena třem **cílovým skupinám**:

- a. mentorům z fakultních a spolupracujících škol, kteří vedou studující na souvislé výukové pedagogické praxi
- b. mentorům z vysokých škol, tj. akademickým pracovníkům – oborovým didaktikům, kteří garantují a metodicky řídí souvislé pedagogické praxe
- c. studujícím, kteří realizují souvislou pedagogickou praxi ve školách

Cílem metodiky je nabídnout rámec pro vedení efektivního mentoringového rozhovoru, který v bezpečném prostředí facilituje profesní učení studentů učitelství.

Mentori z fakultních škol zde naleznou doporučené zásady pro zajištění bezpečí jako vstupní podmínky pro vedení rozhovoru a dále sady otázek pro různé výukové situace. Tato metodika je připravena v obecné rovině, která je společná pro všechny obory učitelství a má být vhodně doplněna příslušnou oborově-specifickou metodikou, která zohledňuje zvláštnosti konkrétního kontextu a vzdělávacího oboru.

Mentori z vysoké školy zde najdou rámec pro metodické vedení pedagogických praxí a podklady pro související reflektivní semináře a pro hodnocení praxí.

Studující získají podklady pro sebereflektivní zkoumání své vlastní pedagogické praxe a pro svou přípravu na reflektivní rozhovory se svým mentorem.

1.2 Časový rámec

Souvislé pedagogické praxe se ve školách realizují podle **systemu praxí** na dané fakultě, který je vymezen sylaby jednotlivých praxí ve studijním plánu, směrnicemi pro pedagogické praxe a harmonogramem pedagogických praxí pro příslušný akademický rok. V případě UK PedF zajišťuje organizační a metodickou stránku vedení pedagogických praxí [Středisko pedagogické](#)

[praxe](#), kde jsou k dispozici uvedené dokumenty a jejich případné aktualizace a modifikace v souvislosti s aktuální situací v organizaci školního vzdělávání.

Organizace souvislé pedagogické praxe je obvykle nastavena v dvoutýdenním nebo čtyřtýdenním bloku, kdy neprobíhá teoretická výuka na fakultě. Rozsah praktických aktivit studujících ve škole je obvykle nastaven jako každodenní program v celkovém 30 hodin týdně, rozsah vlastní vyučovací činnosti je doporučen až na 10 hodin týdně; tyto podmínky bývají upraveny oborovými katedrami podle možností oborů i jednotlivých fakultních a spolupracujících škol.

Stránka | 4

Mentoring studujících na pedagogické praxi doporučujeme uskutečňovat v následující struktuře a časové dotaci. Ve fázích A, B a C si studující vede dokumentaci, kterou předloží mentorovi z VŠ jako podklad pro realizaci fáze D.

A. Vstupní mentorský rozhovor (studující + mentor z fakultní školy)

- Organizační rámec praxe: rozvrh náslechu a vlastního vyučování, časový plán mentorských rozhovorů, kontakty, informační zdroje. *Čas min. 45 minut.*
- Nastavení vztahu mezi mentorem a studujícím: očekávání od praxe, vstupní rozhovor o pojetí výuky, ujištění o bezpečném prostředí pro růst a profesní učení, prostor pro dotazy. *Čas min. 45 minut.*

B. Pravidelný denní reflektivní rozhovor (studující + mentor z fakultní školy)

- Samostatná příprava studujícího na reflektivní rozhovor, založená na sebereflexi vyučování dle metodických materiálů. *Čas min. 20 minut.*
- Reflektivní rozhovor mezi mentorem a studujícím, s důrazem na facilitační charakter a aktivitu studujícího. *Čas min. 45 minut.*
- Podle potřeby krátký reflektivní rozhovor po jednotlivé vyučovací hodině, s ohledem na kontext, časové možnosti a aktuální situaci. *Čas méně než 15 minut.*

C. Týdenní shrnující reflektivní rozhovor (studující + mentor z fakultní školy)

- Shrnutí a průběžné vyhodnocení týdenní praxe, reflexe aktuálních vzdělávacích potřeb studujícího, plánování dalšího týdne a body oblastí profesního rozvoje. *Čas min. 45 minut.*

D. Závěrečný mentorský rozhovor (studující + mentor z fakultní školy + mentor z VŠ)

- Celkové vyhodnocení pedagogické praxe, pojmenování silných stránek a úspěšných aspektů vyučování, doporučení pro další profesní rozvoj.

2 Pro studující

2.1 Doporučení pro přijímání zpětné vazby

Stránka | 5

- Jste na pedagogické praxi a v procesu učení, nikdo neočekává, že váš výkon bude bezchybný. Smyslem praxe je reflektovat svoje pedagogické jednání, váš mentor vám s tím pomáhá.
- Naslouchejte (raději, než připravujete svou odpověď nebo obranu).
- Požádejte o opakování, pokud jste nepochopil/-a.
- Předpokládejte, že je zpětná vazba konstruktivní; uvažujte, jak ji využít pro své profesní učení.
- Dejte si pauzu a přemýšlejte, než budete reagovat.
- Požádejte o objasnění a příklady, pokud jsou stanoviska nejasná nebo sporná.
- Akceptujte kladně (pro uvažování), spíše než odmítavě (pro vlastní obranu).
- Zeptejte se na návrhy způsobů, jak byste mohl /-a upravit nebo změnit své jednání.
- Dejte najevo respekt a poděkujte osobě, která vám poskytla zpětnou vazbu.

Vlastní poznámky:

2.2 Podklad pro reflexi odučené hodiny, nízká míra strukturace

Do jaké míry jste spokojen/a se svou odučenou hodinou?

(zakroužkujte na škále 1-5, kde 1 = nejspokojenější):

1 2 3 4 5

Stránka | 6

Co se Vám při výuce podařilo?

V čem jste spatřil/a největší obtíže?

Jak jste tyto obtíže řešil/a?

Jaké znalosti /dovednosti chcete zlepšit?

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

2.3 Podklad pro reflexi odučené hodiny, strukturovaný

Doporučený postup činností:

Stránka | 7

- 1) Zaškolení do práce s nástrojem ICALT
- 2) Hodnocení výuky mentorem
- 3) Sebehodnocení studentem učitelství, event. vrstevnické hodnocení spolužákem
- 4) Porovnání výsledků, rozhovor nad klíčovými oblastmi učitelských dovedností:

Bezpečné a podnětné učební klima:	Efektivní organizace:
Jasně a strukturované instrukce:	Intenzivní a aktivizující výuka:
Uzpůsobení instrukcí a procesu výuky rozdílnosti mezi žáky:	Výuka strategií učení:

- 5) Identifikace zóny nejbližšího vývoje, specifikování vzdělávacích potřeb a cílů rozvoje.
- 6) Společná rozprava nad vzdělávacími potřebami, stanovení dílčích postupných kroků
- 7) Námety alespoň ve dvou alternativách, konkrétní plán opatření

3 Pro mentory

3.1 Typy a fáze rozhovoru

Rozhovor je metodou sloužící k navázání kontaktu a zjištění potřebných informací. Výhoda rozhovorů je především osobní kontakt, díky kterému je možné lépe poznat osobnost, klást doplňující otázky, vyjasnit si záležitosti týkající se výuky, motivace apod. Nevýhodami jsou nízká validita způsobená subjektivním posouzením.

Rozhovor dělíme na dva typy (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2009):

- neřízený – tematický obsah a otázky nejsou předem známy
- řízený – informace o uchazeči jsou získávány organizovaným způsobem, tento typ rozhovoru dělíme na další 3 podtypy
 - standardizovaný – rozhovor je předem připraven, má určitý počet otázek týkající se předem daného tematického obsahu
 - částečně standardizovaný – záměr a cíl je stanoven, ale nemusí se dodržet pořadí a formulace otázek
 - volný – tento rozhovor směřuje ke stanovenému cíli, ale forma není předem stanovena

Fáze rozhovoru jsou následující (Šikýř, Borovec, Lhotková, 2012):

- úvod, který slouží k navázání kontaktu a vytvoření příjemné atmosféry, nastavení programu rozhovoru, hlavního cíle a časového harmonogramu
- jádro rozhovoru – nejdůležitější sdělení,
- otázky a odpovědi (viz dále v textu)
- závěr – dohoda o dalším postupu, poděkování a rozloučení

3.2 Typy otázek

Nejdůležitější součástí rozhovoru jsou otázky. Rozlišujeme několik typů otázek:

- Otevřené otázky, které jsou nejlepší ke zjištění úplně odpovědi. Jsou to takové otázky, při kterých se dozvídáme odpovědi jiné, než ano nebo ne, např. „Co si myslíte o odučené hodině?“, „Co se vám povedlo“, „Jaký byl cíl této hodiny?“ apod.
- Tyto otázky mohou jít do hloubky, ale i zůstat na povrchu.
- Hypotetické otázky se zaměřují na situace, ve kterých si má studující představit nějakou situaci a říci, jak by se zachoval, např. „Jak byste reagoval, kdyby...?“
- Otázky zaměřené na způsobilost zjišťující znalosti, dovednosti a schopnosti (nejvyšší dosažené vzdělání, praxe apod.), např. „Co jste si odnesl/a z absolvované praxe?“, „Co jste se naučil/a v předmětu XY, který máte na univerzitě?“
- Otázky týkající se motivace a osobnosti uchazeče zohledňující míru motivace, např. „Jak si představujete ideálního kolegu?“, „Čeho jste ve Vašem zaměstnání dosáhl/a?“, „Proč se hodíte na práci učitele?“
- Otázky využívající škálu a škálování, např. „Jaký je váš pocit z odučené hodiny? Zkuste se na to podívat jako ve škole. Jedna je nejlepší a pět nejhorší.“

Stránka | 9

Vlastní poznámky:

3.3 Techniky povzbuzení druhého

- Ohodnoťte výkon – konkrétní i obecný
- Upozorněte na použitelnost myšlenek druhého
- Vyjádřete svou radost a pobídněte druhého k další činnosti
- Připomeňte druhému, že i vy jsi jen obyčejný člověk
- Žádejte o zpětnou vazbu
- Pomáhej druhému vyrovnávat se s chybami a strachem z prohry
- Projevte zájem
- Ptejte se a žádejte
- Rozlišujte mezi špatným chováním a ostatním chováním
- Zdůrazněte to, co by pro druhého mohlo být povzbuzující
- Požádejte druhé o pomoc
- Vyjádřete svoje uznání
- Vyjádřete svoji důvěru ve druhé a v jejich schopnost zvládnout jejich situaci.

Vlastní poznámky:

3.4 Aktivní naslouchání

Aktivní naslouchání je způsob komunikace, při kterém nejen posloucháme, co studující říká, ale současně jej povzbuzujeme k dobrému pocitu z komunikace, dalšímu sdělování informací, volnému vyjadřování různých myšlenek, představ, názorů a postojů neverbálními i verbálními prostředky. Aktivním nasloucháním získáváme potřebné informace a ověřujeme vzájemné pochopení.

Stránka | 11

Jak můžeme aktivně naslouchat?

- Mít na studujícího čas, sednout si s ním na klidné místo (nedávat zpětnou vazbu na chodbě, ve sborovně plné učitelů, ve třídě, kde za vámi neustále chodí žáci apod.)
- Dávat najevo své zaujetí pro to, co studující říká. Dívat se s očekáváním, když začíná mluvit.
- Svým postojem vyjádřit, že budete naslouchat – dívat se na studujícího, mimikou a případně i gesty naznačit, že plně vnímáte, co říká.
- Klást otázky k tomu, co studující právě řekl. Ujasňovat si, o čem studující hovoří, ujistit se, že jste vše správně slyšeli, pamatovat na různé typy otázek (otevřené, uzavřené, hypotetické).
- Nedokončovat věty studujícího.
- Ověřit si, že jste správně pochopili podstatu sdělení druhé strany.
- Nedat se ovlivnit předsudky vůči druhé straně – pozor na „haló efekt“, zvláště silně se projevuje právě při naslouchání.
- Pokud to situace umožňuje, dělat si poznámky.
- Být trpělivý, zbytečně nepřerušovat, zvláště ne slovy „ano, ale...“.
- V případě potřeby zkrátit řeč, využívat formu otázek, které povedou studujícího zpět k tématu, který chcete probrat.

Vlastní poznámky:

Stránka | 12

3.5 Pokyny pro poskytování zpětné vazby

Poskytování zpětné vazby – co ANO

- Vyjasněte si témata, kterými se chce zabývat student
- Vyzvěte studenta, aby začal tím, co se podařilo – pozitivní
- Začněte též pozitivně – i když se to někdy může zdát obtížné
- Komentujte specifické aspekty hodiny (týkající se předmětu výuky)
- Aktivně naslouchajte (oční kontakt, postoj atd.)
- Používejte mlčení, ticho
- Vyjasňujte
- Reagujte na podněty (verbální, neverbální, psychosociální)
- Shrnujte
- Projevte empatii
- Přejděte k oblasti, kde by mělo nastat zlepšení (vyhněte se termínu „negativní“), přednostně se zabývejte tématy studenta

- Pokud pracujete ve skupině, vyzvěte ostatní studenty, aby se vyjádřili – připomeňte zásadu „Žádná kritika bez doporučení“
- Nabídněte vlastní pozorování a konstruktivní kritiku
- Buďte konkrétní, užívejte fakta z výuky (nikoliv interpretace) a popisný jazyk
- Vždy nabídněte několik alternativ
- Začínejte například: „Zajímá mě, zda jste zkusil /-a ...“; „Možná byste mohl /-a ...“; „Někdy mi pomáhá ...“
- Rozlišujte mezi záměrem a účinkem komentáře nebo chování
- Rozlišujte mezi osobou a jednáním. Např. raději uveďte „Co jste řekl, znělo jako posuzování ...“ místo „Jste příliš kritický, odsuzující ...“.
- Diskutujte o procesu rozhodování při výuce.
- Buďte připraven/a diskutovat etické a postojoyé otázky, pokud se objeví.

Poskytování zpětné vazby – co NE

- Nezapomínejte na studentovy emocionální reakce
- Nekritizujte bez doporučení
- Nekomentujte osobní vlastnosti (které nemohou být změněny)
- Nedělejte obecné závěry a generalizace
- Nebuďte neupřímně zdvořilí. Pokud je prostor pro zlepšení, buďte konkrétní a vysvětlete alternativní přístupy.
- Nezapomeňte, že vaše zpětná vazba je sdělením stejně tak o vás, jako o osobě, které je určena

Vlastní poznámky:

3.6 Mentoringový rozhovor – základní struktura

<p>Nejdříve... se ptejte:</p> <p>Jaký máte pocit z odučené hodiny?</p> <p>Co se Vám při výuce podařilo?</p> <p>Co potřebujete probrat?</p> <p>Jak byste na škále 1-5 (kde 1=nejlepší, 5=nejhorší), ohodnotil/a Vaši hodinu?</p> <p>Co lze zlepšit, aby Vaše výuka byla kvalitnější?</p>	<p>Poté dáváte zpětnou vazbu:</p> <p>čeho jste si všiml, proč to považujete za důležité.</p> <p>Jaký byl cíl Vaší hodiny? Povedl se naplnit?</p> <p>Jaké metody jste použil/a a proč?</p> <p>Jaká byla hodina pro žáky?</p> <p>V čem se můžete zlepšit?</p> <p>V čem jste spatřil/a největší obtíže?</p> <p>Jak jste tyto obtíže řešil/a?</p>	<p>Na konci: Zeptejte se, co student/ka chce ještě vědět:</p> <p>Jaké máte k praxi dotazy?</p> <p>Zakončete rozhovor pozitivně: Řekněte, jaké má student/ka silné stránky a co mu/ji jde.</p> <p>Jaké znalosti /dovednosti chcete zlepšit?</p> <p>Co byste příště udělal/a jinak?</p> <p>S čím dneska odcházíte? Jaké máte pocity/myšlenky ohledně dnešní praxe?</p>	<p>Méně než 15 min</p>	<p>Více než 15 min</p>
---	---	---	------------------------	------------------------

14

4 Literatura

Lacina Lubor, Petr Rozmahel a Jitka Kominácká. Příručka mentoringu: posilování mentorských kapacit pedagogů. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-067-7.

Píšová, Michaela, Karolina Duschinská a kol. Mentoring v učitelství: výzkumný záměr Učitelská profese v měnících se požadavcích na vzdělávání. Praha: PF UK v Praze, 2011. ISBN 978-807-2905-188

Svoboda, Mojmír, Dana Krejčířová a Marie Vágnerová. Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-566-0.

Šikýř, Martin, David Borovec a Irena Lhotková. Personalistika v řízení školy. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 199 s. Řízení školy. ISBN 978-807-3579-012.